

25.4x33.51	1/2	עמוד 20	מקור ראשון - שבת	11/2022	83708262-6
מאגנט - הוצאת ספרי - 25910					

20

משני צידי המתרס

שני סוכנים יהודים היו מעורבים בפרשייה העלומה של ניסיון להביא לחוזה שלום בין פולין לגרמניה ב־1940. האחד הביא למות רעהו

ההסכם שלא נחתם

ממשלת פולין הגולה ניסתה לכרות הסכם שלום חשאי עם גרמניה הנאצית ונעזרה לשם כך בסוכן יהודי. מנגד, הפעילו הבריטים סוכן יהודי מהאופוזיציה כדי לסכלו. זרקור על פרשייה היסטורית עלומה / חנצלת פרנר /

וינסטון צ'רצ'יל עם שארל דה־גול (שני מימין) וראש ממשלת פולין הגולה, ולדיסלב שיקורסקי (שני משמאל) צילום: גטי אימג'ס

של הממלכה המאוחדת הובן בלונדון לא כעוד הסדר בר חלוף... נוסח הסכם מינכן, כי אם כ'אגרוף אמיתי חזק בכטנם'. ההיגיון הזה של השחקן הבריטי המעצמתי לא הותיר שום סיכוי לשחקן הפולני החלש.

לדברים אלה אפשר להוסיף שאומנם היסטוריון רציני נייב להתבונן באירועים היסטוריים קודם כול דרך עיניהם של מי שחיו ופעלו באותו תקופה, ולהעריך את החלטותיהם ופעולותיהם על סמך מה שידעו או יכלו לדעת באותו זמן. אבל הוא צריך לשפוט את ההיסטוריה גם במבט שבדיעבד, מנקודת הראות הנוכחית ובהסתמך על המידע שנצבר מאז שהדברים התרחשו. כיום אנחנו יודעים מה הייתה גרמניה הנאצית ומה היו שאיפתיה האמיתיות, מאחורי העמדות הפנים השקירות של רצון להסכם או בקשת שלום. בפרספקטיבה היסטורית אין ספק שצ'רצ'יל צדק בעמדתו ולא הפולנים, שהיו נרמסים בכל מקרה.

לשבו של המחבר יש לציין שהוא מצליח לשתף אותנו בתהליך חשיפת העובדות שנשכחו, ומאפשר לנו לקרוא את הספר משתי נקודות הראות - מתוך "עמדה משתתפת", לצד הנפשות הפועלות, ובאותה עת גם "בדיעבד", מתוך התבוננות ושיפוט לאחור של המקרה וות ההיסטוריים לאור העובדות הידועות לנו כיום. הספר כתוב בסגנון ערכני ורענן, ו"פתח הדבר" שלו - שבו מתאר פלקוב את המקורות שהביאה ללידת הנושא אצלו, ואת תהליכי חיפוש וגילוי החומרים שעל בסיסם נכתב הספר - מאפשר לקורא להיחשף ל"אחורי הקלעים" של תהליכי התחקיר והכתיבה, ולהפוך את קריאת הספר לחד ויה פעילה ומרתקת.

הצלה תמורת אליבי לנאצים

שני גיבורי הספר הם סמסון מיקיצינסקי, יהודי משכיל ואיש עסקים אמיד, ואדוורד שרקיביץ, יהודי מומר שנולד בשם מויו'ש (משה) שפירא בכפר אוקר ראיני קטן, החליף את שמו לשם פולני לאחר שהתנצר. ראש הממשלה הפולנית הגולה בתקופה המדוברת היה ולדיסלב שיקורסקי, אך מי שיוס את הניסיון להגיע להסכם שלום עם הגרמנים והעסיק לשם כך את היהודי מיקיצינסקי, הוא סטניסלב קוט, שמילא תפקידים שר נים בממשלה הגולה, בין היתר כשר הפנים. שרקיביץ, היהודי המומר, השתייך לסייעות המתנגדות לשיקורסקי. באמצעות האופוזיציה לשיקורסקי יצר שרקיביץ קשר עם השירותים החשאיים הבריטיים, ואלה הפעילו אותו

כן היו מוכנים לכרות שלום עם "הרע במיעוטו" כביכול, הגרמנים, כדי לחסום את הרע הראשי - בריה"מ.

"השלום" לא היה מונע מלחמה

הרעיון של כריתת הסכם נפרד בין פולין לגרמניה בעיצומה של מלחמת העולם השנייה, מעורר חלחלה ויוצר תחושה שהפולנים לא היססו לנעוץ סכין בגב תומכיהם מן המערב - שהסתכנו במלחמה בגלל פר לין, שהם התחייבו לבוא לעזרתה. מן הטקסט בגב הספר אפשר לכאורה להבין שהמחבר מצדד בדיעבד בגישה הפולנית, וטוען שאלמלא היו "מנהיגי אירופה" עסוקים בהגנה "על האינטרסים הלאומיים והאישיים שלהם", ואילו תמכו ביחמת השלום הפולנית, "יכלו לסיים את הלחימה ביבשת אירופה בטרם תהפוך לאסון הגדול בתולדות האנושות". אבל זה בהחלט לא מה שאומר ד"ר יעקב פלקוב, חוקר בעל חושים מחודדים. עוד לפני קריאת הספר עצמו מומלץ לפנות תחילה אל ה"אודית דבר" המפורטת ולקרוא את שני הפרקים המסיימים אותה (עמ' 285-294). המחבר ער לפרשנויות ולמסקנות המוטעות העוללות להיגרם נוכח הגילויים שכוללים בספר, ומשיב עליהן בפרוטרוט בפרקים אלה, שמהווים מעין סיכום של עמדותיו.

וכך הוא כותב: "מפתה מאוד להסיק כי באופן פרדר קסלי פעילותם (של הנציגים הפולניים) בערוץ הגרמני יצרה גם עבור לונדון הזדמנות ריאלית לסיום מכובד של מלחמתה הלא־מוצלחת עד אז נגד ברלין. שכן (במקרה של הסכם גרמני-פולני) ללא הצורך להגן על הפולנים, הלגיטימציה להמשך המאבק המזוין הבריטי הייתה נפגמת מאוד. מכאן הדרך קצרה מאוד להאשמתו של צ'רצ'יל בהתעלמות מכוונת מהזדמנות האמורה, בני גור לאינטרסים של ארצו, יבשת אירופה והעולם כולו. למעשה, האשמה כזאת כבר הושמעה בעבר... ביקרו את המנהיג הבריטי על כך שלכאורה רצה את כל הצעות הפשרה של היטלר... והסלים את המלחמה הלא נחוצה כהגדרתם".

"אולם", ממשיך פלקוב, "אני נוטה לאמץ את (העמדה הגורסת) כי התנהגותו של צ'רצ'יל הייתה מוצדקת... הפולנים צדקו מנקודת מבטם, אך הבריטים... לא יכלו לאמצה. לגבי דידם... מעשי המשטר הנאצי בזירות הפנים והחוץ למן 1933... חשפו כי מדובר בחבורה רודנית וגזענית הנוטה לאלימות קיצונית והשואפת להגמוניה באירופה ומחוצה לה... לכן האינטרס החיוני ארוך הטווח

פרשייה מדינית לא ידועה ושנויה במחלוקת מימי מלחמת העולם השנייה, שהיו מעורבים בה שני סוכנים יהודים, עומדת במרכזו של מחקר היסטורי מרתק. שני הסוכנים פעלו בשירותם של שני פלגים מתנגדים במחנה המפוצל של הקבוצות הפוליטיות הגולות מפולין הכבושה, שמהן התגבשה הממשלה הפולנית הגולה בצרפת ואחר כך בלונדון. שניהם היו מעורבים ב־1940 במהלכים לקידומו, מצד אחד, ולמניעתו מהצד האחר, של הסכם שלום נפרד בין הפולנים לגרמניה הנאצית.

גרמניה פלשה למערב פולין ב־1 בספטמבר 1939, ובתגובה הכריזו עליה בריטניה וצרפת מלחמה. בעקבות זאת פלשה בריה"מ לחלק המזרחי של פולין - שהובטח לה ב"הסכם ריבנטרופ-מולוטוב". מועד זה מסמן את התפנית ממלחמה "מקומית" בין גרמניה לצ'כיה ואוסטריה, שכנותיה במרכז אירופה, ל"מלחמת עולם".

ב־1940 כבר החלה גרמניה במסע כיבוש נגד מדינות מערב אירופה, רדפה את היהודים באזורים שבשליטתה ודיכאה את יהודי העיירות בפולין הכבושה בגטאות בערים, אך טרם החלה בחיסולים המוניים ובניצוץ "הפתרון הסופי". משום כך נתפסה על ידי מדינות אירופה כאויב מסוכן ותוקפני שצריך לחסום בכל דרך, אבל עדיין לא כ"התגלמות הרוע האנושי". ארה"ב נשארה ניטרלית גם אחרי שצרפת, בלגיה והולנד נכבשו במאיימוני 1940. היא תמכה בבריטניה, אבל הצטרפה למלחמה רק אחרי ההתקפה היפנית על פרל-הרבור בדצמבר 1941. לעומת זאת, בבריטניה נאלץ ראש הממשלה הפייסן צ'מברליין להתפטר, והחליף במאי 1940 בווינסטון צ'רצ'יל, שחשד בגרמנים וזיהה את שאיפתם להשתלט על העולם, ולכן נקט כלפיהם מדיניות תוקפנית ובלתי מתפשרת. לוני דון גם אירחה את ממשלת פולין הגולה, לאחר שנמלטה מצרפת הכבושה.

הוא, בקווים כלליים, הרקע למחקר ההיסטורי ולאותה נקודת זמן בראשית שנת 1940, שבה - נוכח כיבוש ארצם וחלוקתה בפועל בין גרמניה וברייה"מ - החלו אישים מרכזיים בממשלה הגולה של פולין לחפש קשר חשאי עם גרמניה ולנסות להגיע איתה להסכם שלום נפרד. הם ביקשו למנוע את המשך ההרס של ארצם, ולהבטיח שברייה"מ הקומוניסטית לא תשתלט עליה. נראה שמבחינת המנהיגות הפולנית על כל זרמיה, גם אחרי הכיבוש הגרמני של ארצם נחשבו בריה"מ והקומוניזם כאויב מספר אחת, ואילו הגרמנים נתפסו רק כאויב משני. על

בין היטלר לצ'רצ'יל שני סוכנים יהודים ומאמץ למנוע הסכם חשאי בין ממשלת פולין הגולה לגרמניה הנאצית יעקב פלקוב מאגנט, 2022, עמ' 353

6.41x29.53	2/2	עמוד 21	שבת - מקור ראשון	11/2022	83708261-5
מאגנט - הוצאת ספרי - 25910					

כדי למנוע את ההסכם.

מיקי צ'ינסקי מצטייר כדמות חיובית, וגם כסדר חד ממולח שיועד להפיק רווחים מכל מצב. לאחד שעסקיו החוקיים התמוטטו או נכזו הוא עשה הן בשוק השחור, מעסקים מפוקפקים וכן מהברחת כספים ורכוש של יהודים ולא־יהודים מפולין הכבושה תמורת עמלות ברמות אחוז נכבד מערך הרכוש והסחורה. אבל הוא גם מוכן להסתכן ולי־חלץ יהודים ולא־יהודים מפולין, ואפילו ממש מן המחנות ומבתי הסוד הנאציים, ולא תמיד תמורת כסף. יהודים רבים חבים לו את חייהם, וכן רבים מבני המשפחות של חברי הממשלה הפולנית הגולה ואחרים מקבוצות האופוזיציה הפולנית, שאותם חילץ מפולין.

שני העיסקים האלה – חילוץ אנשים מפולין הכבושה והמגיעים לכריתת הסכם פולני־גרמני – חיבו אותו לקיים קשר הדוק עם אישים נאציים בכירים, וחל משד הוצץ לשעבר השגריר בוואה פרינץ פוך־פאפו, והמשד בראשי ה"אפֿוהד" – שיי רות הביון והדיגול הגנרי הגרמני, בפיקודו של אדמירל קנאדיס. עבוד האנשים האלה, הסכם עם פולין נחשב לצעד לקראת הסכם עם אנגליה, והם קיוו בדרך זו להרחיק את עצמם מהנאצים וליצור לעצמם אליבי כמי שאינם שותפים למעשי הזוועה שלהם. לשם כך היו אנשיו של אדמירל קנאדיס מוכנים לסייע למיקי צ'ינסקי בהברחת אנשים, בהם גם יהודים ובעיקר בעלי רכוש שיכלו גם לשלשל לכיסם עמלות שמנות, וסיפקו לו מסמכים והגנה דיפלומטית שאפשרו לו לפעול בבטחה.

הוצאה להורג בכלא עכו

לעומת חברי ממשלתו של שיקודסקי, ששאפו לכרות שלום עם גרמניה כדי לבלום את ההשתל־טות של בריה"מ על פולין, מנהיגי סיעת האופר ויציה הפולניות ציפו שהאנגלים, ולא הגרמנים, יצילו את פולין מהדוסים. הם לא העלו ברעתם שעם סיום מלחמת העולם חתימת ההסכמים בין המעצמות, צ'רצ'יל יבגוד בבני חסותו הפולנים ויחתום על "הסכם יאלטה" עם סטלין, שאישר לקומוניסטים להשתלט על כל מזרח אירופה, כולל פולין.

כדי לסכל את ההתקדבות בין הפולנים לגי־רמנים שלח הביון הבריטי את שרקיביץ' חבר ריו מהאופוזיציה הפולנית לעצור את מיצ'ינסקי שפעל למען גיבוש ההסכם. כך הטמין היהודי הפר לני המומד מלכודת ליהודי הפולני במקום כהונתו הזמני כנציג דיפלומטי צ'יליאני באיסטנבול, ואז כבל אותו ומסר אותו לידי הבריטים. הללו הטי־סו את מיצ'ינסקי במטוס קל מטורקיה אל כלא עכו שבפלשתינה המנדטורית. שם, אחרי חקירות ממושכות שלא העלו שום הוכחה לבגידה בפולין או בבריטניה, מיצ'ינסקי הוצא בכל זאת להדג, אולי בידייה בעורפו מאקדחו של שרקיביץ'.

אבל גם סופו של שרקיביץ' לא היה מזהיר. כאשר הבריטים כבר לא נזקקו לו, ואופיו האלים והבלתי מרוסן הפך למטורד עבורם, הוא פוטר מעי־בודתו בביון הבריטי ונזרק לרחובות לונדון ללא כל ביטחון כלכלי. אחרי מאבק לקבלת קצבה זעירה מהממשלה, רכש שרקיביץ' אולם קולנוע שכונתי קטן בלונדון שממנו התפרנס, וחי בעוני ובכרירות עד מותו בגיל שישים בערך.

מיקי צ'ינסקי הותיר אחריו ירושה: ארגו וכו־הב, שטרי כסף בשווי מיליונים חפצי ערך שלא הספיק למסוד לבעליהם היהודים, שעבורם הכי ריח את האוצרות ושהגיעו בינתיים ארצה. אחרים מהבעלים זכו בסופו של הליך משפטי להחזיר לעצמם את רכושם. היתר, והפקד בבנק ונשכח. ●